

Ο ΙΒΑΝΩΦ του Τσέχωφ

ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ αυτό δράμα του Τσέχωφ οι χαρακτήρες και οι καταστάσεις φωτίζονται πολύ ωμότερα παρά στα επόμενα. Ο νέος θεατρικός συγγραφέας δεν είχε ακόμη την ποιητική δύναμη να ηγαλνή στην καρδιά των πραγμάτων, στην καρδιά της ανθρώπινης τραγωδίας και της τραγωδίας της σύγχρονης του, της δικής του, της κοινωνίας, σημαίνοντας τα πράγματα πιο πολύ παρά ξεκοβόντάς τα ανάγλυφα και φωτίζοντας όμα τις αλκμές τους. Σε κανένα άλλο θεατρικό του έργο, μόνο στον «Ιβάνωφ», το δραματικό της εικόνας της ρωσικής κοινωνίας που είχε μέσα στα μάτια του δεν περνάει όμα στο φως της σκηνής, χωρίς το φως της ψυχής να αντιστοιχεί αυτήν την εικόνα σε έλεος για τον άνθρωπο. Εκείνο που υπάρχει στον «Ιβάνωφ» είναι ένα μεγάλο δέος, Αισθάνεσαι ότι ο ποιητικότερος και πιο ευαίσθητος εκείνος μάστιγος του περιβάλλοντος του και της εποχής του δεν είχε ακόμα την ηγική και πνευματική δύναμη να αναβαστάξει καρτερικά και στοργικά στην καρδιά του όλες αυτές τις ανθρώπινες υπάρξεις που με τα κινήτρά τους, με τη βέβηλη ματαιότητά τους, με το ναυαγίο τους, τον εξεπλήρσαν και τον απήλπιζαν. Γυμνωμένος απ' όλες τις τυφλές νεανικές ελπίδες, νοιώθει το περιβάλλον του, την πατρίδα του, τον κόσμο του μόνον έρημο, που αγωνίζεται μάταια να την θεριάσει με την πνοή του.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ μέσα στον «Ιβάνωφ» πολλά καλομειωμένα σκληρά πορτραίτα, που δίνουν την όλη μιάς κοινωνικής πραγματικότητας. Στο κέντρον αυτής της πινακοθήκης είναι τα πορτραίτα του ζευγους Διέμπεντεφ, της Ζινάβινα, της πλουσίας τοκογλύφου και του άβουλου, μέτριου, καλόκαρδου άντρα της και ακόμα της πλουσίας χήρας Μπάμπωβνα, που διψάει για κάποια κοινωνική αλήθεια και κοιτάζει σαν άγγελον έξω ουρανού τον ναυαγισμένο γεροκόμιτα Σαμπιέλσκι. Αλλά αυτός, παρά τις υποδείξεις της προξενήτρας, Αδινότια Ναζαρόβνα και του πρακτικώτατου Μλόρσκι, προτιμά πάλι τη ζωή του παρασιτικού από το γελίο συνοικέσιο. Και υπάρχουν ακόμα όλοι οι μουντοί καλοσμένιοι των Διέμπεντεφ που ανιούν: πορτραίτα αποτελεσματικών μέσα στην ανυπαρξία του κοινωνικού συνόλου.

Υπάρχουν και αυτοί που μιστεύουν, αυτοί που αισθάνονται ότι έχουν την δύναμη να σώσουν: Η Σάσα, η κόρη των Διέμπεντεφ, αέρινη στις ιδέες και στις πράξεις της, που δανείζει να παρατηρήσει από την Ελλάδα ότι μπορεί να σώσει με τον έρωτά της τον Ιβάνωφ, τον πιο τε-

λεσίδικα χωμένο απ' όλους. Και σαν δάνισσο αντίστοιχο της τόσο αέρινης Σάσας, ο τόσο διεφθαρμένος Μλόρσκι, μακρινός συγγενής του Ιβάνωφ και επιστάτης του κτηματός του, ο ύγινης, ο πλημμυρισμένος από ζωτικότητα, ο σχεδόν άγνος στην άβυσσότητα, την δέχως άγχος και τινείς προσαρμοστικότητα του στον άμαρτολο κόσμο της κοινότητας, ο πτωχός άεριστής, ο επιπλέον και ευτυχής με ένα ροδίτι, λίγες βότκες και μια ζεστή τηγανιά, ο προσκολλημένος στον χρωμένο αρχαιοπλουτο και ήδη αγωνιζόμενος να προσκολληθεί σ' όποιον έχει κανένα καλούτσικο χαρτί στο χέρι και χροιάζεται σκέψη και πρωτοβουλία για να το πιάσει. Αλλά μένει τελικά κι αυτός με την πρωτοεργασμένη Ικανοποίησή των έβανων υπολογισμών του, χωρίς να του περάσει ποτέ από το ίδιο του το χέρι κανένα χαρτί και χωρίς να πείσει κανέναν.

Στο βαθύτερο σημείο αυτού του ηγαιαδίου της άπελπίσας συναντώνται οι μοίρες του Νικολάι Άλεξιέγεβιτς Ιβάνωφ και της Άννας Πετρόβνα, της έβραϊκής καταγωγής γυναίκας του, που γεννήθηκε Σάρα Αμπραμόβνα. Και οι δύο θέλησαν και πάσχισαν να αλλάξουν τη μοίρα, τη δική τους και του περιβάλλοντός τους: και οι δύο γονάτισαν, εξαντλήθηκαν. Η άρνησθήσασα Έβραία θα πεθάνει ρωμαϊκή, ο χρωμένος, τσιρκισμένος Ιβάνωφ θα παρακολούθησε την τραγωδία άβουλος. Έχει έναν απορρατισμένο σήμιμαχο, που προσπαθεί να τον σώσει με τον έρωτά του, την Σάσα, την κόρη των πλουσιών δανειστήν του, και έχει έναν έχθρο που καταγγέλλει τα κίνητρα που τον ώθησαν και ποδός τις δύο γυναίκες, τον νεαρό γιατρό Λδώφ, τον «τίμιον άνθρωπο», που με δύναμη Έριννύος τον υποχρεώνει να μείνει ριζωμένος στο παρελθόν μέσα στον κύκλο της μοίρας.

Τι φωτεινό μένει σ' εκείνον τον κόσμο τον χωρίς διεξόδο, όπου κάθε πνοή αναανέσθως, όπου κάθε σκίτημα και έλπίδα σωτηρίας πνίγεται και σβήνει; Η χαρά μιας βότκας και των χαρωτών που φέρνει στη μνήμη ο καλός μεξές. Τι ποτ' άλλο δεν υπάρχει. Τι ποτ' άλλο μέσα στα εικονιζόμενα, εκτός από το πολυμήτωστο εκείνο που υπάρχει στην εικόνα, από την συνειδήσή του Τσέχωφ, που μετρά το κενόν και την λίγη ανταύγεια του φωτός.

Η ΑΡΕΤΗ της παραστάσεως ύπηρεξε δέτι δεν δοκίμασε να γοητευτεί με κανένα έθελό μέσον. Και η διαγωγή της διδασκαλία και όλες οι έρμηνείες έγιναν

αντιθέτως μια αυστηρή προσπάθεια να κρατηθούν μέσα σε μια πυραίδα σκιάς. Η διάχυτη στο έργο αυτό καταθλιπτική κατάσταση μεταδίδεται από τη σκηνή ουσιαστικά περισσότερο παρ' ό,τι υποβάλλεται. Η έρμηνεία που στά άλλα τελεχορικά έργα κάνει τους ρόλους να μην ταυτίζονται ποτέ με τα πραγματικά μοντέλα, ή έρμηνεία που περιέχει την ακοίμητη σκέψη του συγγραφέα για κάθε πρόσωπο, για τον άνθρωπο και για τον παράδοξο χώρο που τέμνουν μέσα στον καθέναν ή μοίρα του και η έλευθερία του, αυτή ή έρμηνεία στον «Ιβάνωφ» δεν είναι ακόμα μια αδιόλεπτη παρουσία, αλλά μια σειρά από έντονα ερωτήματα και διαπιστώσεις που χωρίζουν διαλείψεις.

Γι' αυτό είναι πολύ δύσκολο και για την έρμηνεία να βρή και να κρατήσει αδιάλειπτα έναν ποιητικό είρω, που να νακουφίζει, βοηθώντας τον θεατή να σταθεί υπεράνω των υδάτων και να νοιώσει και να σκεφθεί το ανθρώπινο δράμα με ψυχική νάχη κι έναν δρόμο ανοικτό μέσα στην έλευθερία της ποιήσεως.

ΔΕΝ ΕΧΩ ξαναδεί τον «Ιβάνωφ» στη σκηνή και δεν ξέρω ποιοι δρόμοι έχουν ως τώρα δοκιμασθεί για να λυρωθεί ο θεατής από το άγχος του μηνύματος που βαραίνει μελαγχολικά όλες τις αλλιώτικες ψυχές αυτού του έργου, όπου η ποιητική χάρις λειτουργεί με διαλείψεις. Ο Λεοντίδης Τριβίζας διάλεξε και στη διανομή και στην έρμηνεία έναν πολύ αστηρό και τραχύ δρόμο, έναν δρόμο που άπεφυγε κάθε διεξόδο που θα έσωζε τη στιγμή εις βάρος της Ισορροπίας και της άκραιότητας του συνόλου. Αλλά τελικά παρά τις δυσίες της θεατρικής λάμψεως και της μαγείας, που έγιναν προφανώς χωρίς της Ισορροπίας του συνόλου, τελικά, είναι δυνατόν να δικαιωθεί με αυστηρά θεατρικά μέσα αυτό το σύνολο;

Αν διαλέχθηκε αυτό το πρώτο τεχοφικό έργο ειδικά για να έχουμε έφετος το πρόνομο να θαυμάσουμε τον Δημήτρη Χόρν σ' έναν μεγάλο τεχοφικό ρόλο, όπου να μπορεί να βρή διεξόδο στο λαμπρό του ταλέντο, άπορώ πώς η έκλογή δεν έπεσε στον φωτεινό διάττοντα Πλατώνωφ — μας είναι γνωστός τώρα και δοκετά χροία από μια όραση μετάφρασης του Γκάτσου — που άσφαλώς ταίριαζε περισσότερο στον μάγο των ασύληπτων υποκριτικών μέσων και στην μοναδική σκηνική άκτινοβολία του Δημήτρη Χόρν. Αλλά έλπιζω να μείνει ο Χόρν στο «Έθνικόν» και να έχουμε την τύχη σύντομα να τον δοούμε και Πλατώνωφ. Όσο για τον σκοτεινό και πολιορκημένο από μέσα κι απ' έξω Ιβάνωφ, ο Δημήτρης

Χόρν διέγραψε άνεπλήρη την κλειστή τροχιά του, την άλαμπή και άσχετη τροχιά του σαν νεκρός ήλιος, που η αλόγα του τον έχει εξαντλήσει μακριά από κάθε άλλη ζωή.

Ο πόθος και η έρμηνεία της Άννα Πετρόβνα έχω την έντύπωση ότι είν' από αυτούς που τόσο περισσότερο περνούν και φθάνουν ως την καρδιά του θεατή, όσο εγγύτερα στη σιωπή φαίνεται η πνιγμένη διαμαρτυρία που βγαίνει από μέσα της. Η Έλένη Χατζησαγγύρη όσο ταυτίζεται με το πρόσωπο, θα καταλήξει, πιστεύω, σ' ένα έσωτερικώτερο παίξιμο.

Στο ρόλο της Σάσας, η Βέρα Ζαβιταϊάνου ένασάκωσε την άσπλη τόλη της νέας γυναίκας, που μπαίνει με κρυφά στήλινα συνειδήσι και δίχως στίγματα στον ζυγό των ανθρώπινων συμφορών.

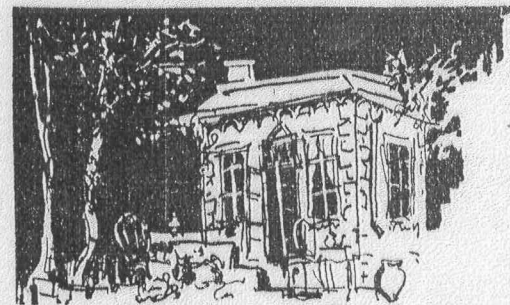
Το τόσο χαρακτηριστικό της φθίνουσας ρωσικής κοινωνίας της εποχής εκείνης πρόσωπο του Σαμπιέλσκι ηδρε στον Στέλιο Βόκοβιτς έναν δέυτατον έρμηνευτή του τραγικού του κενού, αλλά όχι έξ' ίσου και της κομικής του κοφτότητας.

Ο Ζώρας Τσάπελης ήταν άκριβως όπως πλάθει η φαντασία τον πατέρα Διέμπεντεφ, τον καλά έγκλιματισμένο στο σπαιτικό του και στην κοινωνία του, τον γεμάτον άπορία για ό,τι παθαίνουν γύρω του οι πιο ευαίσθητες φύσεις, οι σημαδεμένες από το στίγμα της καταστροφής.

Η Ρίτα Μυράτ μοιάζει με δόξα περισσότερο παρά με άρρακτη ψυχή. Και δεν ξέρω αν αυτή η αντίθεση ύφους και έργων είναι μια διπρωσπία που χαρακτηρίζει καιρα τον ρόλο της τοκογλύφου κι Διέμπεντεφ.

Στο πρόσωπο του άεικλήντου, πολυπράγμονος, έπινοητικού Μλόρσκι, ο Παντελής Ζερβός έσπαζε θαρρετά τον πάγο κι έκανε την πληθωρική προσωπικότητά του να δεσπόζει.

ΑΝΑΜΕΣΑ στους ρόλους που περιώρισε, νομίζω, υπερμέτρωσε ή σκηνοθετική γραμμή την λάμψη τους είναι και ο ρόλος της Μαπαλάνας, που έρμηνεύσε η Βέρα Δημητριάδη, της χήρας που έρωτοτροπεί με τον τίτλο της κόμισσας Σαμπιέλσκι. Κρατήθηκε, νομίζω, σε άδικαολογική πληθώρα σκηνοθετική γραμμή,

(Σκίτσος Έλλης Σολομωνίδη - Μπαλάνου).

μολονότι η περίπτωση και το γράφημα του ρόλου περιέχουν πολλά κομικά στοιχεία, που θα μπορούσε να τα έκφραση ή ήθοποιός που τον έρμηνεύσει.

Φυσιολογικά πολύ δεκτικότερος, εύπαθετος και προικισμένος με ανδρωπογονοτική ματιά, ωριμότερη από αυτήν που περιμένει κανείς στο πρόσωπο του μονοκόμματος γιατρού Λδώφ, ο Κώστας Καστανάς εξέφρασε περισσότερο την αγάπη της αλήθειας από το κοντόφθαλμο μίσος που κινούν τον «τίμιον άνθρωπο».

Αριστοτέχνος στο ρόλο της προξενήτρας είναι η Άθανασία Μουστάκα.

Τα κοστούματά του Άντώνη Φωκά χαρακτηρίζουν όλα τα μέλη εκείνης της έπαρχιακής ρωσικής κοινωνίας με ακρίβεια και ποιήσι.

Πολύ έντονη άτμόσφαιρα έχουν τα σκηνικά του κ. Χαροασιδή, και ιδιαίτερα της πρώτης πράξεως.

Θεατρική, μεστή είναι η μετάφρασι του Κώστα Σταματίου. Η μουσική που ακούστηκε και που όφειλεται στην Σοφία Μιχαλίτση, ήταν έκφραστική και διακριτική.

ΑΛΕΞΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΤΑΟΣ